

Mükemmel Krizi Yeniden Ziyaret^(*)

Sedat ERGİN^(**)

1) Giriş

Talihsiz Zamanlama

ABD Savunma Bakanı Vekili Paul Wolfowitz'in 14 Temmuz 2002 tarihinde Ankara'ya ayak bastığında, Türkiye şiddetli bir siyasi depremle sarsılmaktaydı.

Sağlık sorunları nedeniyle Başbakan Bülent Ecevit neredeyse çalışamaz durumdaydı.

Başbakanın sağlık sorunları, Türkiye'nin önceki yıllarda yaşadığı göreceli siyasi istikrarı felce uğratmıştı. Ecevit'in Demokratik Sol Partisi'nde meydana gelen huzursuzluk partinin bölünmesine yol açmıştı.

Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem de dahil olmak üzere, DSP'den yaklaşık 60 milletvekili istifa etmişti.

Koalisyon ortağı Milliyetçi Hareket Partisi lideri Devlet Bahçeli'nin erken seçim çağrısında bulunmasıyla birlikte koalisyon hükümetini 3 yıldır bir arada tutan tutkal çözülmüş bulunuyordu.

Wolfowitz, Bush Yönetimi'nin Irak'taki Saddam Hüseyin rejimini devirme stratejisini uygulamaya koyma kararını iletmek ve planlanan askerî

(*) Bu çalışma Washington'daki bir araştırma kuruluşunca Haziran ayında düzenlenen Türk-Amerikan ilişkileri konulu bir seminerde verilen tebliğin çevirisidir. Çevirideki katkılarından dolayı Dr. Murat Baskıcı'ya teşekkür ederiz.

(**) Hürriyet Gazetesi Ankara Temsilcisi.

harekat için Türkiye'nin desteğini aramak üzere Ankara'ya geldiğinde kendisini karşılayan Türk siyaset sahnesi bu şekilde özetlenebilir.

Zamanının çoğunu evinde doktorlarının gözetiminde geçirmekte olan Ecevit, 16 Temmuz'da bir istisna yaratarak, Amerikan temsilcisini kabul etti.

Ecevit, ABD'in Irak'a karşı askerî seçeneğe başvurma niyetlerine kuvvetli muhalefeti ile tanınıyordu. Ancak, Wolfowitz'in getirdiği mesajda, askerî seçenek için, dönüşü olmayan noktanın çoktan geride bırakılmış olduğu son derece açıktı.

Bununla birlikte, Başbakan Ecevit, üst düzey Pentagon yetkilisine, Türkiye'nin Bush Yönetiminin isteklerini ABD ile stratejik ortaklığı çerçevesinde değerlendireceğini bildirdi.

Wolfowitz'in Türk Başbakanından bu üstü kapalı onayı aldığı gün, sürpriz bir şekilde, Ecevit'in partisinden altı milletvekilinin daha istifa ettiklerini açıklamalarıyla birlikte koalisyon hükümeti Meclis'teki çoğunluğunu kaybetti.

Koalisyon liderleri, aynı gün daha sonraki saatlerde bir zirve toplantısında bir araya gelerek, 3 Kasım'da erken seçime gidilmesini kararlaştırdılar.

Kolaylıkla çıkarsanabileceği gibi, Bush yönetimi, Irak'a dönük askeri stratejisi için Türk hükümeti nezdinde ilk resmî girişimini yaptığı sırada Türkiye'deki siyaset sahnesi fay hatları ile kaplanmıştı. Fay hatlarının yarattığı baskı, Türkiye'yi ciddi bir siyasi belirsizlik dönemine sürüklemekteydi.

Riskler açıktı. Ancak, bu riskler Bush Yönetimini Türkiye'yi yanına alma stratejisinden herhangi bir şekilde caydırmadı.

2) Seçim Kampanyası Savaş Planlarıyla Çakışıyor

Wolfowitz'in Ankara ziyaretinin en önemli sonucu, Türk tarafının nihaî karar için bağlayıcı bir söz vermemesine rağmen, iki tarafın bürokrasilerinin savaş hazırlıklarına ilişkin planlama çalışmalarına başlamaları yolunda alınan karardı.

Bu ziyaret sırasında varılan mutabakat, nihaî karar verildiği noktada tarafların bu duruma hazırlıksız yakalanmamalarını, zaman kaybetmemelerini öngörüyordu.

Türk Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Uğur Ziyal'ın Ağustos'un son haftasındaki Washington ziyareti bu sürecin ilk adımıydı.

Dışişleri Bakanı Şükrü Gürel ve Hazine Bakanı Masum Türker'in Eylül'deki Washington ziyaretleri bu strateji içindeki sonraki adımlardı. Bu süreç içinde Irak'ta askeri harekate girişilmesi halinde Türk ekonomisinin uğrayacağı zararları telafi edecek bir destek programına ilişkin Türk beklentileri de müzakere edilmeye başlandı.

Ekim ayı, iki taraf arasındaki askerî planlamanın derinleşmeye başlamasına sahne oldu. Amerikan askerî taleplerinin listesi resmî olarak ilk defa 10 Ekim'de Türk tarafına iletildi.

Bu, ayrıntılı bir listeydi. Listeye göre, Türkiye'de konuşlandırılacak ve ayrıca Türkiye üzerinden Irak'a geçirilecek Amerikan birliklerinin sayısı kabaca 90 bin dolayındaydı. Düzinelerce havaalanı ile bir dizi limanın kullanımı, hava koridorlarının açılması talep listesinin en önemli kalemleriydi.

Türk tarafı için şaşırtıcı biçimde Karadeniz kıyısındaki Samsun ve Trabzon limanları da listeye dahil edilmişti. Irak sınırından 400-500 mil uzaklıktaki bu limanların askerî hareketle ilişkisi Türk karar vericiler için daima bir muamma olarak kaldı.

Amerikan tarafı, isteklerini iletmek için askerî kanalları, bu çerçevede NATO ve Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanlığı'nı (SACEUR) kullanmayı tercih etti.

Türk askeri makamları, Başbakan Ecevit tarafından yetkili kılındıktan sonra Ekim ayı ortasında Amerikalı muhataplarıyla Irak'a ilişkin savaş planları üzerinde ayrıntılı müzakerelere resmen başladılar.

Ekim ayı içinde Türk siyasetçilerinin tümü seçim meydanlarını dolaşırken, Türk ve Amerikan askerî makamları Irak'a karşı olası bir askerî harekate ilişkin işbirliği imkânları üzerinde yoğun çalışma halindeydiler.

Seçimler 3 Kasım'da yapıldı. Bunu izleyen gün Türk Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök askerî hazırlıklar hakkında müzakerelerde bulunmak üzere Washington ve Tampa'daki Merkez Komutanlığı'nın (US Central Command) Komuta Merkezi'ni ziyaret etmek üzere ABD'ye hareket etti.

Ziyaretin zamanlamasının sembolik bir anlamı vardı. Seçimin sonucu ne olursa olsun, Türk askerî kanadının taahhüdünü gösteriyordu.

AKP lideri Erdoğan, 3 Kasım gecesi zafer konuşmasını yaparken, Pentagon'un Irak'la ilgili taleplerinin Başbakanlıktaki makam odasının çalışma masasının üstünde beklemekte olduğu hakkında hiçbir fikri yoktu.

3) Seçim Sonuçlarının Yarattığı Soru İşaretleri

3 Kasım seçimleri Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, oyların yaklaşık yüzde 35'ini alarak Meclis'teki sandalyelerin üçte ikisine yakınına elde ettiği zaferiyle sonuçlandı.

Bu sonuç Amerikalı karar vericiler açısından iyi bir haberd; çünkü, güçlü bir hükümetin iş başında olacağı anlamına geliyordu.

Ancak seçim sonuçları, Irak'a karşı askerî müdahalesi için Türkiye'nin kapsamlı desteğini yanına almayı planlamakta olan Bush Yönetimi'ne çeşitli nedenlerle ilk uyarıları da göndermiş olmalıydı:

Birincisi, AKP'nin siyaset sahnesinde yeni bir oyuncu olmasıydı. Parti, seçimlerden bir yıldan biraz daha uzun bir zaman önce, 14 Ağustos 2001'de kurulmuştu.

İkincisi, AKP, eklektik bir partiydi; fakat güçlü İslamcı köklerden geliyordu. Milletvekillerinin çoğunluğu geçmişte Refah Partisi'nin üyesi olmuştu. Milletvekillerinin yalnızca bir grubu merkez sağ partilerden geliyordu. Parti hala oluşum süreci içindeydi. Bir anlamda kapalı bir kutuydu, sınanmamıştı. Ayrıca, parti grubundaki milletvekillerinin çoğu Meclise ilk kez ayak basıyordu.

Üçüncüsü, AKP'nin önde gelen üyelerinin ve bakanlarının çoğunun hükümette ya da devletin karar alma mekanizmalarının işleyişinde ciddi bir tecrübeleri yoktu. Erdoğan'ın tecrübesi bir dönem yaptığı İstanbul Belediye Başkanlığı ile sınırlıydı; dış politikada ya da kriz yönetiminde hiçbir geçmişi yoktu.

Dördüncüsü, parti pek çok yönden Necmettin Erbakan'ın Refah Partisi'nin bir uzantısı görünümündeydi. Refah Partisi, Şeriat, yani İslamî yasaları esas alan bir devlet şeklinin savunuculuğu yaptığı gerekçesiyle 1998'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştı. Bu karar, Şeriat savunuculuğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin güvence altına aldığı özgürlükler alanının dışında kaldığı içtihatını getiren Avrupa İnsan Hakları Komisyonu tarafından da onaylanmıştı.

Buna karşılık, AKP, Refah Partisi'nden kesin bir kopuşu temsil ettiği iddiasındaydı. Kendisini daha çok Avrupa'daki Hıristiyan Demokrat partileri tarzında bir merkez sağ parti olarak tanımlıyordu. Ancak AKP kadrolarının çoğu Refah Partisi'nden gelen insanlardan oluşuyordu. Çoğu, sadece birkaç yıl öncesine kadar Prof. Necmettin Erbakan'ın müridi olmakla övünen isimlerdi.

AKP üyelerinin çoğu geleneksel olarak ABD politikalarına karşı durmuş bir düşünce okulundan geliyordu. ABD aleyhtarı düşüncelerinden vazgeçip vazgeçemedikleri henüz sınanmamıştı.

AKP grubunu, Irak gibi bir Müslüman ülkeye karşı büyük ölçekli bir askerî operasyona dahil etmek, kaçınılmaz olarak belli sıkıntılar yaratacaktı. AKP'nin bilinçaltı, harekete geçtiği takdirde, Türkiye'nin Irak'a karşı bir askerî stratejiye dahil olması yönündeki çabaları engelleme potansiyeline sahipti.

Tek güçlük, AKP'nin İslamcı köklei değildi.

Ankara'daki karar verme sürecini belirsizliğe sokacak olan başka faktörler de vardı.

- Recep Tayyip Erdoğan, bir mahkeme kararı nedeniyle seçimlere katılamamıştı. Bu nedenle Meclis üyesi değildi; başbakan olarak da görev yapamayacaktı.
- Başbakanlık, parti içindeki önemli iktidar unsurlarından biri olan Abdullah Gül tarafından üstlenildi. Amerikan tarafının, yeni Türk hükümetini bir kuzey cephesi açmaya teşvik ederken ikili bir yapı ile karşılaşacağı apaçık ortadaydı.
- Dahası, Türkiye'deki laik askerî kanat AKP'nin iktidara gelmesinden hoşnut değildi. Komutanların ve AKP hükümetinin işe dönük bir çalışma ilişkisi tesis edemeyecekleri zamanla şekillenecek bir soruydu. Bunun kolay bir ilişki olmayacağını öngörmek güç değildi.

Özetlenirse, bütün bu faktörler ABD'deki karar alıcılar tarafından dikkate alınması zorunluluk arz eden bir önem derecesindeydiler. Bu faktörlerden her biri, kendi başına büyük riskler yaratıyordu.

Bush Yönetiminin bütün bu riskleri alırken kendinden emin ya da fazlasıyla emin davrandığını söyleyebiliriz. Oysa belirsizlik içeren pek çok unsur vardı.

4) Kırım Savaşı'ndan Irak'a

ABD'nin kuzey cephesi seçeneğini esas alan savaş planlarını tehlikeye sokma potansiyeli taşıyan başka faktörler de vardı.

- bunlardan birincisi, Türk karar alıcıları ve kamuoyunda 1991'deki Körfez krizi sırasında, Amerika'nın Türkiye'ye taahhütlerini yerine getirmediği ve Türkiye'nin bu nedenle büyük ekonomik kayıplara uğradığı konusunda genel mutabakattı. Uğranılan ekonomik zararın büyüklüğü üzerinde farklı hesaplamalar söz konusu. Fakat yaygın olarak kabul gören görüş, 1990'larda Türkiye'nin Körfez savaşından kaynaklanan ekonomik kayıplarının 45-50 milyar dolar arasında olduğudur. Körfez savaşının ekonomik külfeti, bu kez cömert bir yardım paketine ihtiyaç duyulacağı anlamına geliyordu.
- Eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Körfez krizi sırasında Bush Yönetimi karşısında pazarlıkçı bir tavra girmemiş olduğu ve sağlam taahhütler almadığı konusunda da bir görüş birliği vardı. Bu durum, , bu kez sıkı müzakereler beklenebileceği anlamına geliyordu.
- Irak'a askerî bir müdahale olasılığı, Türklerin çoğunda PKK terörizminin kötü anılarını çağrıştırıyordu. Körfez savaşının sonucu olarak Kuzey Irak'ta ortaya çıkan iktidar boşluğunun, 15 yılda yaklaşık 30 bin insan kaybına neden olan terör kampanyasına önemli bir zemin sağladığı bir olgudur.
- Körfez savaşının sonuçlarından biri, Kuzey Irak'ta yarı-bağımsız bir Kürt devletinin ortaya çıkmış olmasıydı. Türklerin çoğu, Irak'taki bir askerî hareketin kuzeydeki bu kimliği daha da pekiştireceği endişesini taşıyordu. Dahası, Türk kamuoyundaki kuvvetli görüş, ABD'nin savaşa girmesi halinde bunun Irak'ın parçalanmasına yol açabileceği teziydi. Bu yöndeki endişelerin varlığı bir olguydu.

Sonuçta askerî seçenek, Türklerin bakışında her bakımdan kaos, Irak'ın parçalanması ve Türk ekonomisini zaten vurmuş olan krizin yol açtığı tahribatın derinleşmesi anlamına geliyordu.

Amerikalı karar vericiler, Türkiye'yi kuzey cephesi seçeneğine dahil etmek kararındaysalar, bütün bu endişeleri gidermek, beklentileri bir şekilde karşılamak zorunda olacaklardı.

Bir Meclis kararı gerekli olacağından, Türk halkının hissiyatı da denkleme girecekti.

Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti ilk kez sayıca büyük bir yabancı orduyu topraklarında ağırlayacaktı. Birinci Dünya Savaşı sonundaki işgalci ordular hariç tutulursa, Türklerin büyük bir yabancı orduya ev sahipliği yapmaları yaklaşık 150 yıl önce Kırım Savaşı sırasında Fransız ve İngiliz kara ve deniz birliklerinin Osmanlı topraklarında bulunuşu sırasında gerçekleşmişti.

Bu durum, Türkler için bütünüyle yeni bir tecrübe olacaktı. Türk halkının ulusal gururunun 60 ila 90 bin arasında yabancı bir ordunun Türkiye topraklarına komşu bir Müslüman ülkeyi işgal etmek üzere konuşlanmasını taşıyıp taşımayacağı meçhuldü.

Ve Türklerin ezici çoğunluğu, Irak'a karşı Bush Yönetimince getirilen tezlerin inandırıcılığına hiçbir şekilde ikna olmamıştı. Uluslararası bir oydaşmanın ve Birleşmiş Milletler tarafından tanınmış bir meşruiyet çerçevesinin bulunmaması tepkilerin yalnızca derinleşmesine yol açtı.

Özellikle halkı savaşa ortamına hazırlayacak güçlü bir siyasi liderliğin bulunmayışı da bir veri olarak alınırca, Türk kamuoyunun ABD'nin Irak'a dönük askeri planlarını desteklemeyeceği hususunun Amerikalı karar vericiler tarafından daha başlangıçta görülmesi gerekirdi.

Amerikalı karar vericilerin 1991'de Körfez krizi sırasında Turgut Özal'ın oynadığı güçlü liderlik rolünü hatırlayarak, 2002'de benzer bir rolün Recep Tayyip Erdoğan tarafından da sergileneceğini beklemiş olmaları muhtemeldir.

Son olarak daha az önemli olmayan bir faktör daha söz konusuydu. ABD'nin askerî taleplerini Ankara'ya iletilmesi ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kıbrıs meselesinin kalıcı çözümü için tarihin en kapsamlı çözüm planını masaya koyması aynı zamana rastladı. Plan, Türk tarafının oldukça sıkıntılı ödünler vermesini öngörüyordu.

Sonuçta, A) Irak'a karşı bir askerî seçeneğe doğrudan karışma ve B) Kıbrıs'ta ağır ödünlerin verilmesini hep birlikte hazmetmek Türk halkı için oldukça ağır bir maliyet anlamına geliyordu. Aynı durum yeni kurulmuş tecrübesiz bir hükümetin her iki konunun birlikte üstesinden gelebilmesinde de geçerliydi.

Aralık sonunda Kopenhag'daki AB zirvesinde yürüttüğü bütün kulis faaliyetine rağmen, Türkiye'nin tam üyelik görüşmelerinin başlangıcı için bir tarih elde etmeyi başaramaması, Erdoğan'ın siyasi prestijinde ciddi bir darbe indirdi.

Kopenhag'daki çabaları başarılı olsaydı, Erdoğan'ın hem ABD taleplerinin karşılanması, hem de Kıbrıs'a ilişkin Annan planının benimsenmesinde daha kolay hareket edebileceği varsayılabilir.

5) İletişim Kanalları Enflasyonu

Türkiye'deki 3 Kasım seçiminden tam bir ay sonra Wolfowitz yeniden Ankara'ya geldi. Ziyaretinin amacı, hükümeti kuzey cephesinin askerî altyapısını oluşturmak üzere Türkiye'deki muhtelif üs ve tesislerde keşif faaliyetine ikna edebilmek için ikna etmektir.

Pentagon, keşif faaliyetini tamamladıktan sonra ikinci aşamada, bu teknik çalışmanın ışığında üslerin modernizasyonuna başlamayı planlıyordu.

Wolfowitz, bu ziyaretinde Ankara'dan istediği izni elde etmeyi başardı. Daha gelişinden önce ABD'nin keşif faaliyetine izin verilmesi konusunda hükümet ve ilgili devlet kuruluşları arasında bir mutabakata varılmıştı.

Keşif faaliyetine izin, muhtemelen bu aşamada AKP hükümetince verilmiş olan en kritik karardı. Bu kararla birlikte AKP hükümeti ilk kez resmi planda kendisini ABD'nin Irak'ı hedef alan savaş stratejisine angaje etmiş oluyordu.

Bu ziyaretin en çok göze çarpan olayı, Wolfowitz'in ABD Büyükelçisi Pearson'un evinde Erdoğan ile yediği akşam yemeğiydi. Bu yemeğin en çok kafa kurcalayan yanı, davetliler arasında resmî sıfat taşıyan tek bir Türk konunun bulunmayıştıydı.

Türkiye'yi AKP lideri Erdoğan ve biri daha sonradan Erdoğan ile Wolfowitz arasında perde arkasındaki kanal olarak devreye girecek olan nüfuzlu bir işadamı olmak üzere üç danışmanı temsil etti.

Burada önemle belirtmek gerekir ki, Wolfowitz, akşam yemeği partisinden Türkiye'nin kuzey cephesini açacağı anlayışına sahip olarak ayrıldı.

Ancak, ne Dışişleri Bakanlığı ne de Genelkurmay, bu toplantının resmî tutanaklarına hiçbir zaman ulaşamadılar. Başbakan Gül'ün bu tutanakları okuyup okuyamadığı hâlâ bir sırdır.

Benzer bir örnek, bir hafta sonra Erdoğan, Başkan George W.Bush tarafından kabul edilmeden kısa bir süre önce, aynı grup Washington'da bir otel odasında Wolfowitz ile toplandığında bir kez daha tekrarlandı.

Başkan Bush, Erdoğan'ı Beyaz Saray'a davet etmekle AKP liderinin ko-

numunu Türk Başbakanının üstüne çıkarıyordu. Bu jestteki ironi, Türkiye'deki yasalara göre hükümette yer alması hâlâ yasak olan Erdoğan'a siyasi meşruiyet tanınmasıydı. Bu durum, Türkiye'deki pek çok kişinin kaşlarını kaldırmasına yol açtı.

Amerikan tarafı, bu adımlarla çok düzlemli bir diplomasi yürütmeye başladı. Bir kanalda Erdoğan ile danışmanları aracılığıyla temas yürütülürken, bir başka kanalda askerler arasındaki görüşmeler sürdü. Diğer düzlemlerde de Başbakan ve Türk Dışişleri Bakanlığı ile ayrı ayrı yürütülen diyalog kanalları kullanıldı.

Sonuç, iletişim kanallarında yaşanan enflasyon oldu. Bu durum, resmî kanallar ile perde arkasından işleyen kanalların bakışı arasında farklılıklar görünmeye başladığında büyük bir sorun haline geldi.

Üçüncü kanallar üzerinden verilen sözler, sıklıkla, resmî kanallarda konan sınırların ötesine geçebiliyordu. Başbakan Gül'ün gayriresmi kanalların kullanılması konusunda Amerikan Yönetimine şikayette bulunduğu ve bu kanalların yanlış yönlendirmelerine dikkat çektiği açık bir sırdır.

Kanalların hepsi işlemekteydi; ancak bu işleyiş iki tarafın da sağlam ve ahenkli bir iletişim içinde oldukları anlamına gelmiyordu.

Bir başka deyişle, iletişimin çoğunluk Baba George Bush ile Cumhurbaşkanı Özal arasında doğrudan telefon hattı üzerinden sürdürüldüğü Körfez savaşı günlerinden farklı bir tablo söz konusuydu.

Ocak ve Şubat aylarında tanık olunduğu gibi, Türkiye ile ABD arasındaki pek çok çetrefilli konuyu kapsayan yoğun pazarlık sırasında kontrolden çıkıp dağılan diyalogun şekillendirilmesi ve formatlanmasını sağlayacak üst düzey bir koordinasyon çabası olmadı.

Bu noktada şu spekülasyon da yapılabilir: ABD Dışişleri Bakanının Ankara'ya yapacağı bir ya da iki ziyaret, taraflar arasındaki yanlış anlamalar ve anlaşmazlık noktalarının yumuşatılması ve Türk-Amerikan diyaloguna hakim olan kördüğümün çözülmesine yardımcı olabilirdi.

6) Bölünme ve Parçalanma

Askerî hazırlıkların ilk aşaması göreceli olarak sakin geçti. Üslerdeki keşif faaliyetleri sonuçlandırıldı ve ABD Ordu İstihkâm uzmanları tarafından hazırlanan bir fizibilite çalışması Ocak ortasında Türk hükümetinin onayına sunuldu.

Bu taslak, pek çok havaalanı ve liman ile otoyol ve demiryollarının modernizasyonunu, ayrıca çoğu yakın zamanlara kadar PKK'nın terör kampanyasına sahne olan güneydoğuda yeni tesislerin inşa edilmesini öngörüyordu.

Bu plan, Türk ve Amerikan müzakerecileri arasında yaklaşık üç hafta süren hararetli bir müzakerenin konusu oldu.

Müzakereler son aşamaya yaklaştığında, Türk hükümeti Ocak sonunda hassas bir kararla yüz yüze geldi.

Türk Anayasası'na göre, birinci aşamada modernizasyon çalışmalarına katılacak Amerikan askerî personelinin Türkiye'ye gelişi bir Meclis kararı gerektiriyordu.

İkinci aşamada, ABD muharip birliklerinin Irak'a geçmek üzere Türkiye'ye gelişleri ve ayrıca bu birliklere destek vermek üzere Türkiye'de üslenerek olan ABD askerî personelinin kalışı da yine Türk parlamentosunun onayını gerektiriyordu.

AKP hükümeti, bu iki konuyu birleştirerek Meclis'ten geniş bir yetki isteme seçeneğine sahipti. Bu nitelikteki geniş kapsamlı bir tezkerenin geçmesi bütün anayasal gerekleri karşılayabilirdi.

Bu noktada Ankara'da önemli bir görüş ayrılığı ortaya çıktı. Dışişleri bürokrasisi ve Genelkurmay, her iki aşamaya da izin veren tek bir tezkere çıkartılması gerektiği görüşündeydiler.

Başbakan Abdullah Gül, karşı görüşteydi ve Meclis'in önce modernizasyon iznini oylamasını, daha sonra uygun bir zamanda ikinci bir tezkere ile ABD muharip birliklerinin gelişinin oylanması gerektiğini belirterek, tezkerelerin ayrılmasını savundu.

Bu yaklaşımın taktik hedefi, Türkiye'yi geniş ekonomik ve siyasi ödünler elde edebilmek için pazarlık sürecinde ABD karşısında daha güçlü bir konuma getirmektir.

AKP hükümeti, bu arada hem Irak meselesinin barışçıl bir çözümle sonuçlanıp sonuçlanmayacağını görmek için zaman kazanmaya çalışıyor, hem de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Irak'ta güç kullanımına ilişkin bir karara onay verip vermeyeceğini görmek istiyordu.

Önemle belirtmek gerekir ki, bu aşamada AKP hükümetinin politikala-

rında topyekün bir dağılma oldu. Bu arada, algılamayla ilgili yaşanan bazı sorunlar bu dağılmanın derinleşmesine yol açtı. Bush Yönetimi'nin Irak'ı vurma niyetinin, Ankara'da bu politikanın pekala değişebileceğine samimiyetle inanan bazı karar vericiler tarafından tam olarak okunamadığı bir olgudur.

Bu konuda birkaç örnek verilebilir. Ocak ayında Başbakan Gül üstlendiği barış girişimi çerçevesinde önde gelen Orta Doğu başkentlerini ziyaret edip, Saddam Hüseyin için onurlu bir çıkış stratejisi bulmaya çalışırken, Pentagon da Irak'a planladığı işgale destek olmak üzere Türkiye'deki teknik altyapı çalışmalarını sürdürüyordu. AKP hükümeti, aynı zamanda cazip ticari bağlantılar kurmak üzere Saddam Hüseyin'e dönük açılımlar peşindeydi.

12 Ocak 2002, AKP hükümetinin Irak politikasının ne ölçüde dağıldığını en çarpıcı bir şekilde gösteren tarihti. O gün, A) Pentagon'un istihkâm heyetinin Türkiye'deki mevki çalışmalarına başlamasına, B) Başbakan Gül'ün Tahran ziyaretine ve C) Türkiye'nin Irak'a olan ihracatını artırmak üzere yanına 300 Türk işadamı ile birlikte Irak'a giden Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen'in, Bağdat'taki gizli saraylarından birinde Saddam Hüseyin tarafından kabul edilmesine tanıklık etti.

Bu parçalanma atmosferi içinde, Erdoğan'ın da uygun görmesiyle, AKP hükümeti ilk seçeneği tercih etti ve Meclis'e sınırlı bir tezkere sunmayı kararlaştırdı. Bu tezkere yalnızca Türkiye'deki askerî altyapının iyileştirilmesine yetki veriyordu.

Meclis'te 6 Şubat'ta oylanan tezkere yeterli bir çoğunlukla kabul edildi. 308 milletvekili lehte, 198'i aleyhte oy kullanırken, 9 üye çekimser kaldı. AKP'de 35 civarında milletvekili oylamaya katılmadı.

Genelde AKP'den 55 civarında fire vardı. Bu, 550 sandalyeli Meclis'te 363 sandalye kontrol eden iktidar partisi için emniyetli bir eşikti.

Geriye bakıldığında, AKP hükümetinin, 6 Şubat tarihinde Türkiye'de savaş aleyhtarı hava henüz doruk noktasına çıkmamışken, önemli bir fırsatı değerlendirmedeği söylenebilir.

Ankara'da yaygın olan görüş şudur: bu aşamada, yabancı birliklerin gelişini de içeren geniş yetkili bir tezkere Meclis'e sunulmuş olsaydı, meçhul bir gelecekte yapılacak ikinci bir oylamanın aksine bu tezkerenin onaylanması olasılığı yüksekti.

7) Kısır Döngü

Irak'ı konu alan Türk-Amerikan diyalogunun en kritik aşamalarından biri, Şubat ayında iki taraf arasında sürdürülen üç ayrı kategorideki müzakerelere serisi idi.

İlk seride, Türk ve Amerikalı müzakereciler, Amerikan birliklerinin Türkiye'ye gelişinin prosedür ve kurallarını, Irak'a transit geçişlerini ve Kuzey Irak'taki Türk ve ABD kuvvetlerinin koordinasyonunu düzenleyen bir mutabakat muhtırası üzerinde yoğun görüşmeler sürdürdüler.

Amerikan tarafı, başlangıçta yalnızca genel ilkeleri ortaya koymakla yetinen dar kapsamlı bir protokolle yetinmek istedi. Türk tarafı, bunu Amerikan tarafının kendisinden açık çek elde etmeye yönelik bir girişimi olarak değerlendirdi ve Pentagon'un talimnamelerine benzeyen çok ayrıntılı bir mutabakat muhtırası üzerinde ısrar etti.

Görüşmeler pek çok aşamada kilitlendi. Müzakereler sırasında en çok hassasiyet yaratan mesele, Kuzey Irak'ta Türk kuvvetleri ile PKK unsurları karşı karşıya geldiğinde uygulanacak angajman kuralları idi. Amerikan tarafı, doğrudan ateş açma yetkisini kabul etmeyi reddediyor ve bu yetkiyi "savunma amacı" ile sınırlandırmak istiyordu.

Bir başka sıkıntılı konuyu ABD'nin Barzani ve Talabani'nin birliklerine vermek istediği ağır silahlar oluşturdu. Türk tarafı, silahların Kürt peşmergelere transferi ve çatışmaların sona ermesinden sonra silahların peşmergelere geri alınması aşamalarında bizzat hazır bulunmak ve silahların kaydını tutmak konusunda ısrar etti. Amerikan tarafı, başlangıç aşamasında bu konuda isteksizdi.

Amerikalı müzakerecilerin bu tavırları, Türk karar vericilerinde Washington'un Kürtleri desteklediği yolunda endişelerin belirmesine yol açtı. Sonuçta, Amerikalıların Irak'taki Kürtlerle ilgili gizli bir gündemleri olduğu yolundaki şüpheler Ankara'da bir hayli yaygınlık kazandı. ABD, Ankara'nın bu endişelerinin giderilmesi konusunda zamanlı bir şekilde hareket etmedi.

Bir başka düzeyde, A) Amerikan uçakları ve Dördüncü Piyade Tümeni'nin askerî araçları için satın alınan benzinin vergilendirilmesi, B) benzin için indirimli bir tarifenin uygulanması konusundaki Amerikan talebi ve C) gelecek ABD askerlerinin kimlik kartlarının parasını kimin ödeyeceği sorusu gibi bazı teknik meseleler üzerindeki tartışmalar da müzakereler sırasında gerilim yarattı.

Türk tarafına göre, müzakerelerde yaşanan bu gibi teknik tartışmalar, o sırada Doğu Akdeniz'e girmiş olan Amerikan kargo gemilerinin hemen Türk limanlarına yanaşıp taşıdıkları malzemeyi boşaltmaları yolundaki Amerikan taleplerinin aciliyeti ile uyumlu değildi.

Müzakerelerin tam başladığı noktada Dördüncü Piyade Tümeninin Irak'a giderken kullanacağı taşıt ve silahları taşıyan kargo gemilerinin Türk sahillerine yaklaşması Türk tarafı üzerinde büyük bir baskı oluşturdu.

Amerikan tarafı, gemilerin mutabakat muhtırası imzalanmadan önce Türk limanlarına demirlemesine izin verilmesinde ısrar etti ve izin verilmediği takdirde gemilerin Süveyş kanalı yolu ile güney cephesine gönderileceğini bildirdi.

Gelgelelim, Amerikan tarafı, sıkça tekrarladığı bu ultimatoları hiçbir şekilde hayata geçirmedi. Kargo gemileri Türk kara sularının açıklarında oyalanmayı sürdürdüler. Bu durum, Türk tarafının Amerikalıların verdikleri ultimatoları birer blöf olarak algılamasına yol açtı. Bu algılama, Ankara'nın kuzey cephesinin Pentagon için vazgeçilmez olduğu yolundaki izlenimini pekiştirdi.

Daha sonra Mart ortasında Amerikan tarafı, gemileri gerçekten de güney cephesine yönlendirdikleri konusunda Ankara'yı bilgilendirdiğinde, bu mesaj, şaşkırtıcı olmayan nedenlerle yerine ulaşmadı. Çünkü, Türk tarafı, Amerikalı müzakerecilerinin hâlâ blöf yaptıklarını düşünüyorlardı.

Bir başka müzakere serisinde, ekonomik yardım paketi üzerindeki pazarlıklar, Hazine Bakanı Ali Babacan Şubat ortasında Beyaz Saray'da Başkan Bush'tan 92 milyar dolar istediğinde, tümüyle raydan çıktı. Başkan Bush'un yanıtı, Babacan'ın talebini "Teksas usulü at pazarlığı" ile kıyaslamak oldu.

Kimliği saklı tutulan Amerikalı yetkililerin açıklamalarıyla Türk hükümeti Amerikan basınında "pazardaki halı tezgahı" olarak gösterildi. Amerikan basınındaki halı tezgahı benzetmeleri Türk basınına da yansdı ve sonuçta Türk kamuoyunda tepkiye ve öfkeye yol açtı.

En nahoş olaylardan biri, Amerikan basınında Türkiye'yi bir dansöz olarak tasvir eden karikatürlerin yayınlanmasıydı. Türkler bu tasvirlerden ciddi bir şekilde rencide oldular.

Bu gibi gelişmeler, Türkiye'yi zaten kaplamakta olan savaş aleyhtarı havayı iyice körükleyen bir kısır döngüye yol açtı.

Oysa tezkerenin oylanmasından hemen önce şubat ayı sonunda her üç müzakere serisindeki bütün zor meselelerin aslında tatmin edici bir şekilde halledilmiş olması ironik bir durum yaratıyor. Askerî mutabakat muhtırası, ekonomik anlaşma ve Irak hakkındaki siyasi belge olmak üzere üç metin de oylamadan önce sonuçlandırıldı. Müzakereciler el sıkıştılar. Hatta ABD Büyükelçisi Pearson anlaşmaları parafe etmek konusunda Washington tarafından yetkili kılındı.

Ancak bu zamana gelindiğinde Türk kamuoyu çoktan kaybedilmişti. Daha önemlisi, Türk halkını Meclis'in önünde bekleyen tezkere lehinde hazırlayacak bir siyasi liderlik de yoktu.

8) Kaza

1 Mart'ta ne olduğunu anlamak için 24 Şubat'ta başlayan haftayı yeniden ziyaret etmeliyiz.

Uzun süren bir tereddüt ve kararsızlık döneminin ardından Başbakan Gül sonunda ikinci tezkereyi meclise getirmeye karar verdi.

Tezkere ilk olarak Pazartesi günü kabineye sunuldu ve burada gerekirse imzalamama tehdidinde bulunan bir grup bakanın kuvvetli bir direnişiyile karşılandı. Tezkere, uzun tartışmalardan sonra kabinenin siyasi sorumluluğunun sadece belgenin Meclis'e gönderilmesiyle sınırlı olduğu yolundaki bir anlayışın hakim olmasıyla imzalanabildi. Başka bir deyişle, kabine, tezkere üzerinde herhangi bir siyasi sorumluluk üstlenmeyi reddetti.

Meclis'teki oylama, ertesi gün için planlanmıştı. Ancak, salı günü için öngörülen oylama çarşambaya ertelendi. Çarşamba günü oylama ikinci kez ertelendi. Bu kez oylamanın Millî Güvenlik Kurulu'nun olağan olarak aylık toplantısını yapacağı cuma gününün hemen ertesinde cumartesi günü toplanması kararlaştırıldı.

AKP'nin bu erteleme için getirdiği mazeret, ocak ayı sonunda hükümete tavsiyesini zaten iletmiş olan Millî Güvenlik Kurulu'ndan ikinci bir destek açıklaması alabilmektir.

AKP grubundan, generallerin de bu külfeti hükümetle birlikte paylaşmaları gerektiği mesajı yayılıyordu.

Tezkereyi hararetle desteklemekte olan ve bir an önce Kuzey Irak'a girmek için sabırsızlanan askerî kanat, bu hamleyi hükümetin tezkerenin siyasi sorumluluğunu kendisinin üzerine yıkma manevrası olarak algıladı.

Bir başka önemli engel daha vardı.

Eski bir hakim olan Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, meseleye kategorik olarak hukukî bir açıdan yaklaşmaktaydı. Sezer, TBMM'nin tezkere üzerinde hareket etmeden önce BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'ta güç kullanımına izin veren ikinci bir kararının beklenmesi yönündeki görüşünü birçok kez kuvvetli ifadelerle kamuoyuna açıklamıştı.

Cuma günü MGK toplantısında, Başbakan Gül tezkere lehinde bir açıklamanın yapılması konusunda oldukça zayıf sayılabilecek bir girişimde bulundu. Toplantıya başkanlık eden Cumhurbaşkanı, MGK'nın Ocak toplantısının sonunda zaten bir açıklama yayımladığını, bu aşamada tezkere üzerinde tasarrufta bulunma yetkisinin yalnızca Meclis'te bulunduğunu belirterek, bu talebi geri çevirdi.

Cumartesi günü tezkere TBMM Genel Kurulunda oylanacaktı. Oylamadan önce AKP'nin grup toplantısında Erdoğan tezkerenin desteklenmesi lehinde kuvvetli bir çağrıda bulundu. Ardından milletvekillerinin eğilimi ölçmek üzere parti grubu toplantısında gizli bir oylamaya gidildi.

Bu gizli oylamanın sonucu Genel Kurul'daki tezkere oylaması için endişe edilecek bir durum olmadığını gösterdi. Çünkü, yalnızca 50 dolayında milletvekili tezkere aleyhinde oy kullandı.

AKP liderliğinin sıkıntısı önemli ölçüde hafifledi ve tezkerenin oylaması için Genel Kurula gidilmesi kararlaştırıldı.

Meclis'teki oylamada ise tezkere çok küçük bir farkla reddedildi. AKP'nin vermiş olduğu fire 90 dolayındaydı. Bu durumda gizli oylamada rengini belli etmeyen 40 kişinin daha tezkerenin aleyhinde oy kullanmış olduğu anlaşılıyordu. Daha önce parti grubunda yapılan gizli oylama, muhtemelen bütün bu öykü içindeki en önemli aldatma hareketiydi.